

Міністерство освіти і науки України
Національний педагогічний університет імені М.П.Драгоманова

Олійник Анатолій Іванович

УДК 316.752

**Інформаційні технології як основа і засіб реалізації
інноваційних процесів в сучасній освіті**

09.00.10 – філософія освіти

Автореферат
дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата філософських наук

Київ – 2008

Дисертацією є рукопис.

Робота виконана в Інституті вищої освіти Академії педагогічних наук України.

Науковий керівник: доктор філософських наук, професор,
академік АПН України
Андрущенко Віктор Петрович,
Національний педагогічний університет
імені М.П.Драгоманова, ректор, м. Київ.

Офіційні опоненти: доктор філософських наук, професор
Вікторов Віктор Григорович,
Дніпропетровський регіональний інститут
державного управління Національної академії
державного управління при Президентові,
завідувач кафедру філософії, соціології
державного управління;

кандидат педагогічних наук,
старший науковий співробітник,
Левшин Микола Миколайович,
Національний педагогічний університет імені
М.П.Драгоманова, доцент кафедри історії
освітньо-виховних систем і технологій;

Захист відбудеться „11” червня 2008 р. о 14.00 годині на засіданні спеціалізованої вченої ради К 26.053.13 в Національному педагогічному університеті імені М.П.Драгоманова: 01601, м. Київ, вул. Пирогова, 9.

З дисертацією можна ознайомитись у бібліотеці Національного педагогічного університету імені М.П.Драгоманова за адресою: 01601, м. Київ, вул. Пирогова, 9.

Автореферат розісланий „08” травня 2008 року.

Учений секретар
спеціалізованої вченої ради

Б.К.Матюшко

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми дослідження обумовлена потребами практики, насамперед, необхідністю вивчення сутності, напрямів та основних засобів інноваційного розвитку освіти, що здійснюється під впливом радикальних змін світової соціокультурної динаміки, зокрема, під впливом таких процесів, як глобалізація та інформаційна революція.

Нинішній світ як у глобальному, так і в локальному вимірі змінюється. Ці зміни вимагають нових підходів до підготовки людини до життя, зокрема, засобами освіти. Традиційна освіта, зберігаючи загалом свій конструктивний зміст, багато в чому відстає від потреби дня, а тим більше – від перспектив, які очікують на людину уже в недалекому майбутньому.

Як показують дослідження, для того щоб бути співрозмірною з часом, освіта має носити інноваційний характер, за рядом показників обганяти його, йти по переду тих вимог, які суспільство поставить перед особистістю вже через декілька років.

Інноваційність розвитку освіти – постійні нововведення в діяльність навчально-виховних закладів, в навчально-виховний процес – є тією нагальною потребою, без задоволення якої вона втратить взаємозв'язок з життям, загубить свій творчий потенціал, перетвориться в рутинну справу, не потрібну ні суспільству, ні особистості. Життя вимагає інтенсифікації пошуку, експериментування, введення новітніх технологій, застосування нових засобів навчання. Разом з тим, реалізація цих вимог не може здійснюватись хаотично, безсистемно, непродумано й без урахування того педагогічного досвіду, який в минулому приводив до відомих, а в багатьох випадках і до видатних педагогічних успіхів. У ряді підходів цей досвід не втратив свого значення ще й сьогодні. Зрозуміло, що інновації мають розгортатись з урахуванням минулого досвіду, а не ігноруючи його. В основі інноваційного розвитку освіти мають знаходитись педагогічна, ширше – соціогуманітарні науки (філософія, політологія, соціологія тощо), які як і в інших галузях суспільного виробництва, прокладають дорогу практиці. Зважаючи на це ми й обрали проблему інноваційного розвитку у якості об'єкта самостійного теоретичного аналізу.

Актуальність нашого дослідження обумовлюється також активізацією основного продукту інформаційної революції – інформаційних технологій, які в буквальному розумінні роблять революційний переворот у всіх сферах

життєдіяльності людини. Не є виключенням і сфера освіти. Інформаційні технології внесли в систему освіти такий імпульс нововведень, що справедливо можуть розцінюватись як основний засіб її інноваційного розвитку. Нині все більш потужно вчені і педагоги говорять про інформатизацію освіти як закономірний процес соціально-педагогічних перетворень, що зв'язані з насиченням освітніх систем інформаційною продукцією, засобами та технологією, впровадження в навчально-виховні установи інформаційних засобів, що базуються на мікропроцесорній техніці, а також інформаційної продукції та педагогічних технологій, що базуються на цих засобах.

Поняття "інформаційні технології" пов'язується з використанням електронно-обчислювальних систем в поєднанні з різноманітними "периферійними" приладами - дисплей, принтер, прилади для перетворення даних з графічної та звукової форм подачі інформації в числову і навпаки та ін. Зрозуміло, що їх використання має низку проблем та суперечностей, що потребують раціонального осмислення. Їх аналіз в контексті інноваційного розвитку освіти складає основний предмет нашого теоретичного дослідження.

Ступінь наукового опрацювання проблеми. Означена проблематика тією чи іншою мірою висвітлювалась на сторінках науково-педагогічних видань. І хоча ці видання не вичерпують її глибинну сутність, вони цілком можуть бути оцінені як теоретико-методологічне підґрунтя і джерельна база для проведення нашого дослідження.

В загально соціологічному плані, зокрема, в контексті розвитку економіки країни, політичних та соціокультурних процесів, поняття „інноваційного розвитку” розглядалась в роботах таких авторів, як А.Геєць, А.Гальчинський, А.Кінах, В.Кремень, В.Семиноженко, Ю.Пахомов, Д.Табачник, В.Ткаченко, С.Телешун, Ю.Шемшученко та ін.

Зміст, головні напрями та засоби „інноваційного розвитку освіти” найбільш потужно представлено в роботах таких вчених, як В.Андрущенко, І.Бех, В.Бех, Г.Волинка, В.Журавський, І.Зязюн, В.Кремень, В.Курило, В.Луговий, М.Михальченко, С.Ніколаєнко, В.Огнев'юк, І.Прокопенко, О.Савченко, М.Степко та ін.

Інформаційні процеси в різноманітних галузях суспільного життя, в т.ч. і в освіті („інформатизація освіти”, „інформаційні технології”, „інформаційний ресурс” тощо) розглядаються в роботах таких вчених, як О. Тофлер, М.Хайдеггер, Д. Белл, Дж. Мартін, Л.Мемфорд та ін. Деяко раніше цієї

проблематики торкались В.Вернадський та М.Бердяєв, П.Сорокін та Л.Гумільов, М.Глушков та ін. дослідники. Інформаційні процеси в царині політичних та ідеологічних відносин досліджували Г.Почепцов та В.Королько; в галузі економіки і культури – М.Кастельєс та А.Моль.

Стосовно освітньої галузі проблему інформатизації розробляли А.Алексюк, В.Андрущенко, С.Архангельський, В.Безпалько, В.Биков, С.Гончаренко, М.Жалдак, В.Журавський, Ю.Бабанський, Г.Козлакова, К.Корсак, А.Кудін, В.Кушерець, М.Левшин, О.Мінцер, М.Михальченко, В.Михалевич, М.Нікандров, І.Надольний, В.Огнев'юк, А.Стогній, Н.Тализіна, Л.Товажнянський, М.Ядренко та ін.

Разом з тим, не зважаючи на достатньо широкий обсяг публікацій, вивчення ролі та значення інформаційних технологій як засобу інноваційного розвитку освіти не можна вважати вичерпаним. Існує низка проблем, які не мають в літературі ще більш-менш задовільного висвітлення. Мова йде, насамперед, про формат і контури інформатизації, межі і наслідки цього процесу, суб'єкт-суб'єктні відносини і можливості реалізації особистісного підходу, психологічне забезпечення і т.п. Як чинник формування інноваційно-інформаційного суспільства процес інформатизації освіти у якості предмета самостійного аналізу не виокремлювався. Враховуючи актуальність і недостатню розробленість цих проблем, автор обрав їх у якості предмета безпосереднього теоретичного аналізу.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Загальний напрям дисертаційної роботи пов'язаний з темою дослідження відділу змісту, філософії та прогнозування вищої освіти Інституту вищої освіти АПН України - "Філософські засади трансформації вищої освіти в Україні на початку ХХІ століття" (0103U000960, № 44 від 06. 03. 2003 року).

Тема дисертаційного дослідження затверджена на засіданні вченої ради інституту вищої освіти АПН України від 23 січня 2006 року (протокол № 2 п.5.5).

Мета і завдання дослідження. Мета нашого дослідження полягає у аналізі місця та ролі інформаційних технологій в процесі інноваційного розвитку освіти.

Досягнення цієї мети потребує розв'язання таких дослідницьких завдань:

- визначити зміст основного й опорного поняття „інноваційний розвиток освіти”, його напрями та структуру; обґрунтувати його потребу в глобалізованому та інформаційно-динамічному суспільстві;

- проаналізувати структуру, напрями та основні складники інноваційного розвитку освіти;

- дослідити місце та роль інформаційних технологій в стратегії інноваційного розвитку освіти;

- проаналізувати ефективність реалізації державної програми та заходів МОН щодо інформатизації закладів освіти;

- проаналізувати суперечності впровадження інформаційних технологій та засобів їх уникнення в контексті інноваційного розвитку освіти.

Об’єктом дослідження є процес інноваційного розвитку освіти.

Предметом – місце, роль, значення інноваційного розвитку освіти в реалізації інформаційних технологій.

Методи дослідження. Методологічну базу дослідження становить діалектичний підхід, який спирається на принципи об’єктивності та цілісності, аналітико-синтетичний та індуктивно-дедуктивний методи; історико-філософський аналіз, у відповідності до якого відслідковуються підходи до розгляду інноваційних процесів в освіті, роль у їх реалізації інформаційних технологій. Компаративний метод, що ґрунтується на порівняльному аналізі концепцій, дає змогу визначити сутність та значення інноваційних процесів у європейському просторі. Емпіричну базу дослідження склали: результати соціологічних досліджень, проведених за безпосередньої участі автора в період з 2002 р. по 2006 р. на базі управління освітою Миколаївської області, а також вторинний аналіз результатів соціологічних досліджень, що проводились в Україні, зокрема, в Інституті соціології НАН України у 2005-2007 рр. Були використані кількісні та якісні методи збирання та оброблення соціологічної інформації: опитування (анкетування, інтерв’ювання), контент-аналіз документів.

Наукова новизна отриманих результатів полягає в обґрунтуванні прийомів, засобів, технологій впровадження інформаційних технологій задля забезпечення інноваційного розвитку освіти в Україні в період утвердження ринкових відносин та демократизації.

В результаті дослідження автором сформульовані висновки, які мають наукову новизну й виносяться на захист:

- визначено методологічні засади міждисциплінарного дослідження процесу інформатизації освіти, а саме, що їх основу складають соціоісторичний та соціокультурний підходи в системному доповнюючому поєднанні. Це дозволяє трактувати інформаційне суспільство як третю фазу (вслід за аграрною та індустріальною) розвитку цивілізації, а процес інформатизації як об'єктивну тенденцію розвитку освіти в інформаційному суспільстві;

- розкрито об'єктивну обумовленість і потребу інформатизації освіти як єдиного засобу швидкісної передачі інформації, інтенсифікації навчально-виховного процесу, нарощування об'єму знань, підвищення дієвості контролю успішності учнів та студентів, розширення інтелектуальних можливостей учасників навчально-виховного процесу;

- показано, що впровадження інформаційних освітніх технологій є одним з головних чинників становлення і розвитку інноваційно-інформаційного суспільства. Сучасні освітні технології, які ґрунтуються на комп'ютерній техніці, інформаційних мережах і мультимедійних засобах, є важливим стратегічним ресурсом, покликаним забезпечити кардинальні зміни в сфері освіти. Створення на їх основі потужної інформаційної бази навчального процесу в закладах освіти дозволить перейти на нові освітні технології;

- доведено, що головними засадами впровадження інформаційних освітніх технологій є насамперед висока інформаційна культура особистості, що базується на загальнолюдських цінностях та адекватній інноваційно-інформаційному суспільству моделі морального виховання його членів;

- показано, що впровадження інформаційних освітніх технологій ґрунтується на особистісно орієнтованому підході до процесу навчання, відмові від науко- і раціоцентризму, розвитку творчого потенціалу особистості, вільному вираженні нею власних поглядів і переконань, емоцій і почуттів тощо;

- підкреслено, що сучасний поступ інформатизації соціального простору потребує гуманістичної трансформації життєдіяльності людини й соціуму. Така трансформація має ґрунтуватися на беззаперечному пріоритеті людини в процесі впровадження новітніх інформаційних технологій в царину освіти і переслідувати мету підготувати тих, хто навчається до виробничої та суспільної діяльності в умовах функціонування інформаційного суспільства;

Практичне значення одержаних результатів полягає в обґрунтуванні першочергового значення інформаційних технологій в процесі інноваційного розвитку освіти. Висновок автора щодо об'єктивності, а відповідно, й

невідворотності цього процесу, що розгортається під впливом глобалізації та інформаційної революції, орієнтує науковців і педагогів на всебічне вивчення його особливостей в Україні у порівнянні з іншими країнами світу. Дисертантом визначені межі інформатизації освіти, проаналізовані чинники, що негативно впливають на стан здоров'я студентів в процесі надмірного захоплення цими засобами навчання. Матеріали дисертаційного дослідження можуть бути використані в реальному процесі реформування галузі, впровадження інновацій в конкретній (локальній) освітній системі. Вони можуть бути корисними для підготовки спеціального курсу з проблем філософії освіти, впровадження інформаційних технологій тощо.

Апробація результатів дослідження. Дисертаційне дослідження має широку науково-практичну апробацію. Його результати оприлюднювались на Всеукраїнських наукових і науково-практичних конференціях, зокрема, в доповіді „Освітній контекст гуманітарної політики держави” на Всеукраїнській науково-теоретичній конференції „Сучасний стан і тенденції розвитку вищої освіти в Україні: філософські аспекти” (м. Івано-Франківськ, 2005); у виступі на науково-практичній конференції „Педагогічна освіта України: національні традиції та європейські інновації” (м. Київ, 2005); ряді наукових і науково-практичних форумах в м. Одеса, Миколаїв, Харків та інших містах України; виступах на підсумкових наукових семінарах Інституту вищої освіти АПН України, на засіданні відділу філософії, змісту та прогнозування розвитку вищої освіти цього ж інституту, наукових семінарах кафедри філософії освіти НПУ імені М.П.Драгоманова.

Публікації. Основні положення дисертаційного дослідження викладені у 4 статтях, опублікованих у фахових наукових виданнях, і 3 тезах виступів на наукових конференціях.

Структура дисертації. Робота складається із вступу, 4-х розділів, висновків та списку використаної літератури. Загальний обсяг дисертації складає 191 сторінок, із них обсяг основного тексту – 177 сторінок, список використаних джерел включає 145 найменувань.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ ДИСЕРТАЦІЇ

У “**Вступі**” обґрунтовується актуальність теми дослідження, визначені ступінь її наукової розробки, об’єкт і предмет, мета і завдання дисертаційної

роботи, розкриті її основні методи, теоретичне і практичне значення, апробація теоретичних положень, сформульовано концептуальні положення, які відзначаються новизною і виносяться на захист.

У першому розділі „**Теоретико-методологічні проблеми дослідження інноваційних процесів в сучасній Україні**” аналізується широкий спектр зарубіжної та вітчизняної літератури. Огляд літератури з інноваційного розвитку освіти демонструє нерозривний зв'язок цієї проблематики з проблематикою економічних інновацій. Більше того, породжена економічною тематикою інноваційна проблематика все більше переходить у сферу постановки освітньо-наукових проблем. Мова йде, таким чином, про реальну перспективу набуття освітою і наукою економічно-прибуткового характеру. Однак сутність освітніх інновацій полягає все ж у іншому.

Інноваційний розвиток освіти, таким чином, є цілком самодостатнім поняттям, на відміну від економіки, де інноваційний розвиток є однозначно залежним від розвитку освіти. В освіті інновації означають передусім максимальне наближення її до її власного предмету – знання, тоді як з точки зору економіки знання є, хоча й надзвичайно важливим, але все ж допоміжним фактором. Економіка не розуміє самої суті знання, на відміну від повного розуміння нею суті грошей. Для освіти ж знання є її ядром, віссю, довкола якої обертається весь навчальний процес.

Оскільки опанування знанням передбачає його глибоке розуміння, це призводить до появи у ході навчання ідей, які і становитимуть основу для подальшого розвитку знань. Сама наука передбачає обов'язкове попереднє оволодіння знаннями. В чому ж полягає межа між припущеннями, які виникають у ході освіти, і тими науковими відкриттями, які набувають характеру інновацій? І які з них є інноваціями не стільки з економічної точки зору, скільки з точки зору освіти?

Відповідь, на наш погляд, полягає у прагматичному погляді на результати таких відкриттів у сфері знання – тобто у практичних результатах, до яких призводять ці відкриття. Переважна більшість нових ідей, віднайдених у ході освітнього процесу, мають відносний характер і новими є лише для того, хто навчається, виступаючи своєрідною винагородою для того, хто прагне нових знань. Вся освіта має характер такого процесу від одного суб'єктивного відкриття до наступного. Якщо отримані нові знання, нехай навіть у вигляді ідеї, є новими для всієї сфери знання, яку опановує той, хто навчається, тоді

мова може йти про створення передумов для економічних інновацій. Самі інновації з'являються лише тоді, коли ці нові ідеї і знання знаходять своє практичне застосування і технологічне втілення. Коли це застосування своєю сферою має освіту, а завданням – поліпшення її якості завдяки новим освітнім технологіям, слід говорити про освітні інновації.

Ще однією важливою ознакою інновацій є, на наш погляд, те, що вони торкаються не окремих ізольованих аспектів економічного розвитку чи освітнього процесу, а обов'язково торкаються в цілому економіки або освіти і здійснюють суттєвий вплив на трансформацію усіх інших їх аспектів.

Значним фактором інноваційного розвитку освіти (а в результаті також і економіки) можна вважати також інноваційну спроможність вищої школи – її можливість адаптуватися до мінливого середовища функціонування через розвиток, а також готовність виконувати свою місію на основі творчого усвідомлення цілей освітньої діяльності і активного використання наукового знання про свій розвиток.

Загальна ефективність інноваційного процесу багато в чому визначається тим, яким чином його основні суб'єкти взаємодіють між собою як елементи колективної системи створення і використання знань. Тому одним із ключових завдань державної політики має бути задоволення кадрових потреб сучасної економіки і формування нового мислення в суспільстві на базі об'єднання інтелектуальних та матеріально-технічних ресурсів сфери науки і вищої освіти.

У другому розділі – **„Інноваційний характер інформаційних технологій”** під інноваційною освітою автор розуміє освіту, засновану на нових знаннях та інноваційній динаміці. Навчально-виховний процес як такий, що займає центральне місце в освітній діяльності можна розглядати як інноваційний, оскільки його мета полягає в передачі молодим людям нових для них знань, у формуванні нових властивостей особи. Реалізація концепції інноваційної освіти включає якісну зміну структури і змісту освітніх програм, форм і методів організації навчального процесу, системне, комплексне застосування інноваційних технологій. Суть інноваційної освіти можна виразити фразою: „не наздоганяти минуле, а створювати майбутнє”.

В кращих своїх зразках інноваційна освіта орієнтована не стільки на передачу знань, які постійно оновлюються і старіють, скільки на оволодіння базовими компетенціями, що дозволяють потім – у міру необхідності – набувати знання самостійно. Традиційна освіта, як система отримання знань,

відстає від реальних потреб сучасного суспільства. В науковій термінології з'явилися нові поняття: "інноваційна здатність нації", "інноваційна освіта", "соціальні технології", введені в роботах В.Е.Шукшунова, В.Ф.Взятишева, Л.І. Романкової та інших авторів.

Інноваційні процеси повинні здійснюватися сьогодні у всіх освітніх структурах. Нові типи освітніх установ, систем управління, нові технології і методики – це прояви величезного потенціалу інноваційних процесів. Грамотне і продумане їх здійснення сприяє поглибленню в ньому позитивних змін. Разом з тим, реалізація нововведень на практиці повинна бути пов'язана з мінімальними негативними наслідками. Тому запровадження інновацій завжди припускає підготовчий етап, що включає моделювання, експертні оцінки, подальшу доробку і співвідношення з останніми досягненнями в області освіти.

Отже, вимога переходу до інноваційної освіти обумовлена закономірностями функціонування інформаційного суспільства. Розвиток телекомунікаційних технологій, обумовлений науково-технічним прогресом, досяг деякої критичної грані, після якої ми спостерігаємо якісні зміни інформаційного середовища, що оточує індивіда, що у свою чергу викликало ланцюг якісних змін у всіх сферах його існування. Стосовно сфери освіти ці зміни класифікуються як зміна основної парадигми: якщо раніше для того, щоб навчатися викладач був головним джерелом професійної інформації, що зумовлювало репродуктивну методику навчання як очолюючи, то тепер студент зустрічається з безліччю цілком доступних джерел. Функція викладача стає іншою: він повинен навчити студента орієнтуватися в цьому інформаційному середовищі, повинен розвинути його творчі та інтелектуальні здібності, у тому числі здібність до самоосвіти. Саме ця обставина робить використання інформаційних технологій, інформатизацію навчального процесу головним засобом здійснення переходу до інноваційної освіти, на що вказується в цілому ряді документів стратегічного і науково-дослідного характеру.

Розвиток форм інноваційної освіти – це лише частина загального процесу придбання практикою людської діяльності інноваційного характеру. Будь-який інноваційний процес вимагає володіння інформаційними ресурсами і комунікаційними технологіями. Проблема полягає не в тому, щоб оволодіти сумарним набором таких технологій, проблема в тому, щоб побудувати правильну систему їх використання відповідно до стратегії того чи іншого розвитку. Інноваційна освіта, як відомо, – модель освіти, що орієнтована

переважно на максимальний розвиток творчих здібностей і створення сильної мотивації до саморозвитку індивіда на основі добровільно вибраної „освітньої траєкторії” (сфери, напрямку, рівня, послідовності освіти, типу і виду навчального закладу і т.д.) та області професійної діяльності. XXI вік – століття освіти, у зв’язку з цим виникає об’єктивна необхідність створення системи інноваційної освіти, початковим пріоритетом якої повинне стати формування вільної і відповідальної особи здатної конструктивно працювати в проблемних ситуаціях, поєднуючої професійну компетентність з цивільною відповідальністю, що володіє належним світоглядним кругозором і етичною свідомістю, формування її перетворюючого інтелекту інноваційних здібностей і творчої інноваційної діяльності на основі гуманізації навчально-виховного процесу.

У третьому розділі „**Основні напрями впровадження інформаційних технологій в контексті інновацій сучасної освіти**” підкреслюється, що інформаційне суспільство базується на високих технологіях, впровадження яких потребує належного інтелектуального забезпечення. Наука й освіта стають стратегічним чинником прогресу. Проблемою є створення нових інформаційних технологій, адже в новому суспільстві зростає значення інформації як стратегічного ресурсу прогресивних суспільних перетворень, а інформація стає могутнім владним ресурсом.

Важливою складовою впливу на інтенсивність, спрямованість і якість становлення інформаційного суспільства є підготовка кадрів як для здійснення інформаційних технологій та засобів масової комунікації, так і тих, на які вони спрямовані.

Українська держава підтримує процес інформатизації освіти, використання інформаційно-комунікаційних технологій у системі освіти, сприяє впровадженню глобальних інформаційно-освітніх систем. Як визначено у Національній доктрині розвитку освіти та Законі України “Про вищу освіту” пріоритетом розвитку безперервної освіти на сьогоднішній день є впровадження інформаційно-комунікаційних технологій, що забезпечують подальше удосконалення навчально-виховного процесу, доступність і ефективність освіти, підготовку молодого покоління до життя в інформаційному суспільстві.

Але найголовнішим, з погляду освітньої стратегії України, є створення відповідної індустрії сучасних засобів навчання, що відповідають світовому

рівню науково-технічного розвитку освітньої системи, тому що це є умовою реалізації ефективних стратегій досягнення головних цілей освіти.

Сьогодні найбільш сучасна форма знань у суспільному виробництві – це нові інформаційні технології. Під інформаційними технологіями розуміється сукупність методів і технічних засобів збору, організації, зберігання, обробки, передачі і представлення інформації розширюючих знання людей і розвиваючих їх можливості по управлінню технічними і соціальними процесами. Базуючись на цьому, можна одним з найважливіших завдань сучасної вищої школи сформулювати завдання створення на базі вищих навчальних закладів галузі інформаційних ресурсів і послуг у народному господарстві України. Структура такої галузі могла б включити два інформаційних сектора, так звані, первинний і вторинний.

Перший з них повинен поєднати структури, пов'язані з розробкою та використанням апаратних та програмних засобів інформатики, нових інформаційних технологій, а також з електронним сервісом населення, у тому числі в галузі освіти. В цьому секторі інформаційна діяльність є головною. Інший сектор повинен об'єднати інформаційні процеси та системи у середині інших галузей народного господарства, пов'язаних з виробництвом і перетворенням сировини, матеріалів та енергії. Для цього сектора інформаційна діяльність не є головною. Ідеологічний рівень інформатизації повинен підтримуватися розробкою наукових засад методології. Сюди можна віднести системний аналіз розвитку й впровадження інформаційних технологій, розробку нових принципів організації цього процесу, створення опису предметних галузей і математичних моделей, виникаючих при цьому формалізованих і важко формалізованих функціональних завдань, розробку базових інформаційних технологій у вигляді інтерактивних засобів.

У четвертому розділі **„Суперечності впровадження інформаційних технологій та засоби їх уникнення в контексті інноваційного розвитку освіти”** підкреслюється, що проблематика, пов'язана з впровадженням інформаційних освітніх технологій у сучасному суспільстві, є достатньо неоднозначною у вітчизняній науковій літературі. Саме тому постала необхідність в межах дисертаційного дослідження проаналізувати проблеми впровадження інформаційних освітніх технологій в умовах генезису і розвитку інформаційного суспільства.

Теоретичний інтерес до проблеми впровадження інформаційних освітніх технологій підкріплений безпосередньою практикою їх використання в умовах становлення і розвитку інформаційного суспільства. Аксиомою становлення й піднесення сучасного українського суспільства стає пріоритетний розвиток такої освіти, однією з провідних рис якої є широке застосування новітніх інформаційних технологій.

Одне з головних завдань освіти в умовах розвитку інформаційного суспільства – навчити учнів і студентів використовувати сучасні інформаційні та комунікаційні технології. У зв'язку з цим виникає нагальна потреба у прискоренні підготовки викладачів та фахівців у сфері інформаційних та комунікаційних технологій, в оснащенні закладів освіти сучасною комп'ютерною технікою, педагогічними програмними засобами, електронними підручниками тощо. Від вирішення цього завдання визначальною мірою залежатиме розвиток країни.

Впровадження інформаційних технологій як засіб інноваційного розвитку освіти має не тільки позитивне, але й суперечливе (в деяких аспектах – негативне) значення. І хоча в кінцевому розумінні інформаційні технології практично завжди спрацьовують “на позитив”, з означеними суперечностями не можна не рахуватись. Ігнорування будь-якої суперечності може привести до деформації не тільки конкретного результату, але й всієї системи освіти.

Перша і головна суперечність формується на межі реальних можливостей і волевиявлення суб'єкта управління освітою матеріального забезпечення процесу впровадження інформаційних технологій: кожен розуміє нагальну потребу інформатизації освіти і, разом з тим, далеко не кожен керівник (менеджер освіти, управлінець, державний діяч, розпорядник державних коштів, бізнесмен тощо), навіть при наявних можливостях здатен інвестувати в цей процес належні кошти.

Суперечності пов'язані саме з інформаційними технологіями виникли і в системі підвищення кваліфікації. Цілий ряд відомих фірм охоче йдуть на контакт із навчальними закладами, прагнучи просунути свою продукцію на ринок, надаючи методичні матеріали, документацію, програмне забезпечення, зразки продукції тощо. Пропонуються спеціальні університетські програми, що надають суттєві знижки при купівлі продукції. На жаль, ці можливості співпраці в Україні належним чином не використовуються. З одного боку,

цьому перешкоджає доступність неліцензійного програмного забезпечення. З іншого, мовні і культурні бар'єри.

Наступний аспект суперечностей впровадження інформаційних технологій – це труднощі, які пов'язані із створенням відповідної матеріально-технічної бази – наприклад, відомо, що не всі ВНЗ України мають задовільну кількість та якість обладнання для впровадження інформаційних технологій.

До суперечностей впровадження інформаційних технологій можна віднести перетворення переваг інформаційних технологій на свою протилежність. Наприклад, гіпертекст полегшує процес визначення головних смислових елементів теми, що вивчається, дозволяє швидко знайти визначення понять, встановити смисловий зв'язок між ними, але його особливості призводять до того, що дисципліни навчального плану можна вивчати несистематизовано, з будь-якої сторінки. А доступ до необмежених навчальних ресурсів створює для студентів спокусу “кома в кому” переписувати вже готові реферати, контрольні роботи, тобто перетворює їх на своєрідних паразитів.

До труднощів впровадження інноваційних технологій у вищих навчальних закладах можна віднести також діючий стандарт у вигляді переліку дисциплін нормативної і вибіркової частини навчального плану ВНЗ, який розроблений науково-методичною комісією, що не дає можливості активно впроваджувати нові інформаційні технології і дисципліни в учбовий процес. Цей перелік занадто перевантажений дисциплінами, які не влаштовують навчальні заклади.

ВИСНОВКИ

Головний висновок дисертаційної роботи полягає в тому, що інформатизація освіти є визначальним чинником формування інноваційно-інформаційного суспільства в Україні. Адже в інформаційному суспільстві впровадження інформаційних технологій є загальним орієнтиром розвитку всіх сфер життєдіяльності спільноти, а відтак і одним із пріоритетних напрямів піднесення освіти.

Інформаційні технології позитивно впливають на процес навчання і виховання насамперед тому, що змінюють схему передачі знань і методи навчання. Водночас впровадження таких технологій у систему освіти в умовах становлення інформаційного суспільства ґрунтується на застосуванні

комп'ютерів і телекомунікацій, спеціального устаткування, програмних і апаратних засобів, систем обробки інформації тощо.

Хоча сучасні освітні технології й узасадничені трьома основними чинниками технічного ґатунку - комп'ютерною технікою, інформаційними мережами і мультимедійними засобами, - однак спрямовані вони на людину і покликані сприяти її розвиткові. Комп'ютерна техніка допомагає індивідуалізувати навчання, налагодити зворотний зв'язок з тим, хто навчається, звільнити суб'єктів навчального процесу від рутинної роботи. Завдяки людині така техніка в процесі її використання набуває особливого змісту. Щодо цього у практичній педагогіці навіть склалися не тільки такі пріоритетні напрями аналізу застосування комп'ютера, як вивчення основ інформатики й обчислювальної техніки чи керування освітніми установами і навіть регіональними освітніми системами. Особлива увага нині стала приділятися і впровадженню інформаційних технологій в освітній процес, розгортанню системи освіти на підставі використання найсучасніших інформаційних технологій.

Водночас необхідною для функціонування комп'ютерної техніки є розробка програмних засобів, які репрезентують навчальні предметні середовища, котрі вбирають у себе логіку й структурованість програмно-методичних комплексів і комп'ютеризованих курсів, обсяг інформації і способи її передачі.

Невід'ємною складовою впровадження інформаційних освітніх технологій в умовах становлення інформаційного суспільства є інформаційні мережі, використання яких дозволяє суб'єктові отримувати доступ до різних джерел інформації і баз показників, спілкуватися з колегами, фахівцями, які працюють у розбіжних сферах, брати участь в електронних конференціях, отримувати інформацію з різних регіонів, мати доступ до електронних архівів програмного забезпечення для персональних комп'ютерів та ін. Але це значно збіднює суб'єкт-суб'єктні взаємодії, які виявляються опосередкованими комп'ютерною технікою. З огляду на це в дисертаційному дослідженні робиться висновок про необхідність розбудови віртуального інформаційного мережевого простору на засадах гуманізму, наповнення міжсуб'єктних віртуальних стосунків людяністю, людинолюбством.

В процесі впровадження інформаційних освітніх технологій особлива увага повинна приділятися формуванню інформаційної культури фахівця.

Рівень її сформованості визначається, по-перше, знаннями про інформацію, інформаційні процеси, їх моделі й технології; по-друге, уміннями і навичками застосування засобів і методів обробки та аналізу інформації в сфері педагогічної діяльності; по-третє, умінням використовувати сучасні інформаційні технології в освітній діяльності; по-четверте, світоглядним баченням навколишньої дійсності як відкритої інформаційної системи.

У дисертаційній роботі також зазначається, що нагальною потребою розвитку сучасного суспільства є формування нової інформаційної культури. Світ крок за кроком просувається в напрямі до створення інноваційно-інформаційного суспільства, в якому нові системи виробництва потребують також і якісно нового рівня технологій. Узasadничена на інформації модель суспільства передбачає кардинальне переосмислення розгортання технологічних аспектів у всіх сферах його життєдіяльності.

З огляду на це в дисертаційній роботі наголошується, що аксіологічний аспект впровадження інформаційних освітніх технологій передбачає створення нової парадигми освіти, орієнтованої на виховання базисних цінностей, які узasadничують професійну і загальноосвітню (загальнокультурну) компетентність особистості. Такий підхід зумовлює корінні зміни змісту, організаційних форм і технологічних засад усієї освітньої системи. У цьому процесі „старі” цінності, які нещодавно здавалися цілком певними, замінюються „новими”, малознайомими для попередньої практики, ціннісними орієнтаціями. Впровадження сучасних інформаційних освітніх технологій повинне виходити з пріоритету загальнолюдських цінностей. На практиці це також означає, що використання інформаційних освітніх технологій в умовах становлення інформаційного суспільства, так само, як і навчальний процес загалом, має бути максимально деідеологізованим і деполітизованим.

З огляду на зроблений в дисертаційному дослідженні висновок про необхідність впровадження інформаційних освітніх технологій в умовах становлення інноваційно-інформаційного суспільства в роботі розглядаються основні шляхи і засоби інтенсифікації цього процесу. Зокрема, виділяються три основні етапи впровадження інформаційних технологій в освіту, кожному з яких відповідають належні шляхи і засоби їх реалізації в навчальному процесі.

Дослідження впровадження інформаційних освітніх технологій, визначення змісту, межі та наслідків процесу інформатизації освіти, як чинника формування інноваційно-інформаційного суспільства має не тільки теоретичне,

але й практичне значення. Сьогодні однією з найбільш поширених освітніх технологій з погляду необхідності застосування переважної більшості розглянутих в дисертаційній роботі засобів впровадження саме інформаційних технологій у навчальний процес є дистанційна освіта. Вона аналізується в дисертації як сукупність інформаційних технологій, які забезпечують доставку тим, хто навчається основного обсягу досліджуваного матеріалу, інтерактивна співдія тих, кого навчають, і викладачів у процесі навчання тощо. Таке розуміння дистанційної освіти дозволило зробити висновок про те, що власне технології дистанційного навчання складаються з педагогічних та інформаційних технологій дистанційного навчання.

Разом з тим у дисертаційному дослідженні підкреслюється, що процес інформатизації освіти в Україні здійснюється суперечливо й багато в чому не послідовно. Причому, мова йде не лише про матеріальну чи фінансову сторону справи, але й про психолого-педагогічний супровід, формування базового пласту якого в Україні ще не завершено. Враховуючи актуальність, практичну потребу й недостатню теоретичну освоєність проблеми, автор обрав її у якості предмета самостійного теоретичного аналізу.

В дисертаційному дослідженні також визначено методологічні засади міждисциплінарного дослідження процесу інформатизації освіти; їх основу складають соціоісторичний та соціокультурний підходи в системному доповнюючому поєднанні, що дозволяє трактувати інформаційне суспільство як третю фазу (вслід за аграрною та індустріальною) розвитку цивілізації, а процес інформатизації як об'єктивну тенденцію розвитку освіти в інформаційному суспільстві.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ У ФАХОВИХ ВИДАННЯХ

1. Олійник А. Інформаційні технології як засіб реалізації моделі інноваційної освіти //Науковий часопис НПУ ім. М.П.Драгоманова. – Серія 7. – №11 (21). – Релігієзнавство. Культурологія. Філософія. – 2007. – С. 278-282.

2. Олійник А. Філософія інноваційного розвитку освіти: економічний контекст //Актуальні філософські та культурологічні проблеми сучасності. Альманах. – К., 2006. – Вип. 18. – С. 207–213.

3. Олійник А. Болонські домовленості як правове і організаційне підґрунтя інноваційного розвитку освіти //Вища освіта України, 2006. - №4. – С. 14-20.

4. Олійник А. Поняття й реальність процесу інноваційного розвитку освіти в Україні в контексті Болонських декларацій //Вища освіта України, 2007. - № 1. – С. 42–49.

АНОТАЦІЯ

Олійник А.І. „Інформаційні технології як основа і засіб реалізації інноваційних процесів в сучасній освіті”. – Рукопис.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата філософських наук із спеціальності 09.00.10 – філософія освіти. Національний педагогічний університет імені М.П.Драгоманова, Київ, 2008.

В дисертації обґрунтовується роль інформаційних технологій в процесі інноваційного розвитку освіти. Показано, що впровадження інформаційних освітніх технологій є одним з головних чинників становлення і розвитку інноваційно-інформаційного суспільства. Головними засадами впровадження інформаційних освітніх технологій є насамперед висока інформаційна культура особистості, що базується на загальнолюдських цінностях та адекватній інноваційно-інформаційному суспільству моделі морального виховання його членів.

Наголошено, що впровадження інформаційних освітніх технологій ґрунтується на особистісно орієнтованому підході до процесу навчання, відмові від науко- і раціоцентризму, розвитку творчого потенціалу особистості, вільному вираженні нею власних поглядів і переконань, емоцій і почуттів тощо.

Автором розкрито об’єктивну обумовленість і потребу інформатизації освіти як єдиного засобу швидкісної передачі інформації, інтенсифікації навчально-виховного процесу, нарощування об’єму знань, підвищення дієвості контролю успішності учнів та студентів, розширення інтелектуальних можливостей учасників навчально-виховного процесу.

Ключові слова: інформаційні технології, комунікаційні технології, інноваційний розвиток, освіта.

АННОТАЦИЯ

Олійник А.І. „Інформаційні технології як основа і спосіб реалізації інноваційних процесів в сучасній освіті” – Рукопись.

Дисертація на соискание ученой степени кандидата философских наук по специальности 09.00.10 – философия образования. Национальный педагогический университет имени М.П. Драгоманова, Киев, 2008.

В диссертации обосновывается роль информационных технологий в процессе инновационного развития образования. Показано, что внедрение информационных образовательных технологий является одним из главных факторов становления и развития инновационно-информационного общества. Современные образовательные технологии, которые основываются на компьютерной технике, информационных сетях и мультимедийных средствах, являются важным стратегическим ресурсом, призванным обеспечить кардинальные изменения в сфере образования. Создание на их основе мощной информационной базы учебного процесса в учебных заведениях позволит перейти на новые технологии образования.

Главными принципами внедрения информационных технологий образования является, в первую очередь, высокая информационная культура личности, которая базируется на общечеловеческих ценностях и адекватной инновационно-информационному обществу модели морального воспитания его членов.

Отмечено, что внедрение информационных технологий образования основывается на личностно ориентированном подходе к процессу учебы, отказу от науко- и рациоцентризма, развитию творческого потенциала личности, свободном выражении ее собственных взглядов и убеждений, эмоций и чувств и т. д.

Автором раскрыта объективная обусловленность и потребность информатизации образования как единственного средства скоростной передачи информации, интенсификации учебно-воспитательного процесса, наращивания объема знаний, повышения действенности контроля успеваемости учеников и студентов, расширения интеллектуальных возможностей участников учебно-воспитательного процесса.

Подчеркнуто, что современное продвижение информатизации социального пространства нуждается в гуманистической трансформации жизнедеятельности человека и социума. Такая трансформация должна основываться на беспрекословном приоритете человека в процессе внедрения новейших информационных технологий в область образования и преследовать цель подготовить тех, кто учится к производственной и общественной деятельности в условиях функционирования информационного общества.

В работе отмечается, что аксиологический аспект внедрения информационных образовательных технологий предусматривает создание новой парадигмы образования, ориентированной на воспитание базисных ценностей, которые внедряют профессиональную и общеобразовательную (общекультурную) компетентность личности. Такой подход предопределяет коренные изменения организационных форм и технологических принципов всей образовательной системы. В этом процессе „старые“ ценности, которые недавно казались целиком определенными, заменяются „новыми“, малознакомыми для предыдущей практики, ценностными ориентациями. Внедрение современных информационных технологий образования должно выходить из приоритета общечеловеческих ценностей.

В работе рассматриваются основные пути и средства внедрения информационных образовательных технологий в условиях становления инновационно-информационного общества. В частности, выделяются три основных этапа внедрения информационных технологий в образование, каждому из которых отвечают надлежащие пути и средства их реализации в учебном процессе. Так, на современном этапе интеграции информационных технологий образования особого внимания заслуживают такие пути их внедрения, как формирование целостной системы образования, превращения украинского общества в високотехнологизированное сообщество, создание особенной информационной образовательной среды, последующая гуманитаризация образования, расширения элементов самообучения.

Дистанционное образование анализируется как совокупность информационных технологий, которые обеспечивают основной объем исследуемого материала тем, кто учится, интерактивное содействие тех, кого учат, и преподавателей в процессе учебы и т. д. Такое понимание дистанционного образования позволило сделать вывод о том, что собственно технологии дистанционной учебы состоят из педагогических и

информационных технологий дистанционной учебы. Учитывая это раскрывается практика непосредственного использования педагогических технологий дистанционной учебы.

Ключевые слова: информационные технологии, коммуникационные технологии, инновационное развитие, образование.

SUMMARY

Oliynuk A.I. „Informative technologies as basis and mean of realization of innovative processes are in modern education”. – Manuscript.

Dissertation on the receipt of scientific degree of candidate of philosophical sciences from specialty 09.00.10 - philosophy of education. National pedagogical university of the name of M.P.Dragomanova, Kyiv, 2008.

In dissertation the role of information technologies is grounded in the process of innovative development of education. It is shown that introduction of information educational technologies is one of main factors of becoming and development of innovative informative society. Main principles of introduction of information educational technologies is above all things a high informative culture of personality which is based on common to all mankind values and adequate innovative informative society model of moral education of his cocks.

It is marked that introduction of information educational technologies is based on the personality oriented approach to the process of studies, to the waver of nauko- and ratsiotsentrizmu, to development of creative potential of personality, free expression by it own looks and persuasions, emotions and senses and others like that.

An author is expose an objective conditionality and necessity of informatization of education as the unique mean of the speed passing to information, intensification of an educational-educate process, increase of volume of know ledges, increase of effectiveness of control of progress of students and students, expansion of intellectual possibilities of participants of an educational-educate process.

Key words: information technologies, of communication technologies, innovative development, education.